

EL PATRIMONI URBANÍSTIC DE SANT CEBRIÀ DE VALLALTA I LA SEVA EVOLUCIÓ AL LLARG DEL TEMPS

A cura de Marta Colell i Anna Parera

El poble de Sant Cebrià es troba dins d'una vall a la conjunció de tres rieres, la riera Vallalta, la riera de can Matas (o de Sant Andreu) i la riera de Vallfogona. És l'entrada natural a la serra del Montnegre. Una bona part del terme municipal està cobert d'un bosc espès d'alzines, roures, pins, suros i arbres de ribera. A més, es troba a pocs quilòmetres del mar, factor que influeix molt en el clima a causa de les marinades.

Es creu que els primers assentaments humans es trobaven prop de les formacions rocoses situades a la falda del Montnegre: Roca Cavallera, Roca Ginestera i d'altres. Més avall, al turó de Puigcastell, trobem les restes d'un poblat ibèric. Es té notícia de dues vil·les romanes. Hom creu que una estava situada a la desapareguda masia de can Puig de Croanyes; l'altra es deia Boadella, de la qual se'n desconeix la ubicació, però podia haver estat pròxima a cal Correu perquè aquest topònim apareix a les escriptures del mas.

El document més antic de què es té constància i que fa referència a la parròquia de Sant Cebrià de Vallalta, data del 1019 i es troba als arxius del Bisbat de Girona.

L'estudiós local Lluís Parera ens diu: "La parròquia [...] es va situar en un punt estratègic de la vall per poder controlar les rieres, les autèntiques vies de comunicació. En el terme parroquial, a més de tota la zona costanera, es mantingueren com a franja de seguretat totes les terres de la vall per sota la cota dels 200 metres. Per garantir la màxima seguretat, en aquesta àrea els camps es deixaven erms i no es deixaven créixer amb l'objectiu de veure venir els invasors des de lluny [...] Les terres de l'actual terme de Sant Cebrià es van distribuir entre set cases colonitzadores. Algunes situades a indrets de bosc: can Torrent del Roquet, can Montsant de la Rocosa i can Villà del Bosc i altres ubicades en zones estratègiques de la vall: can Matas, can Coris (abans mas Ravull), mas Solà (abans mas Riera-can Gibert) i can Puig (antigament mas Croanyes)".

Can Matas.

Algunes d'aquestes cases, totes elles masos, la principal activitat dels quals va ser la colonització de les terres per dedicar-les a l'agricultura, constitueixen el patrimoni urbanístic de Sant Cebrià, un poble que, fins al *boom* urbanístic de l'últim terç del segle XX i de principis del segle XXI, es composava d'un peti nucli urbà, amb l'església, la rectoria vella, dues cases colonitzadores importants: can Gibert-mas Riera (avui mas Solà) i el mas Ravull o Raüll (avui can Coris), i una sèrie de cases d'agricultors (cal Ministre, can Martilari, can Bachs, cal Nen...) que vorejaven el camí de l'església i la carretera d'entrada al poble. La resta del terme municipal estava farcit de cases disseminades que, en l'actualitat, trobem en condicions desiguals de conservació: algunes han desaparegut per l'abandó o per causes molt diverses i d'altres han suportat, en major o menor grau, reformes de modernització que han provocat canvis considerables en la seva aparença original.

Davant l'impossibilitat de fer referència a totes les masies del terme municipal -Sant Cebrià compta amb més de trenta cases disseminades-, hem procedit, a l'hora de fer el nostre treball, a centrar-nos en les masies del casc urbà i a tractar també algunes masies disseminades entre les que encara es conserven, per marcar-ne l'evolució més o menys reeixida que han sofert al llarg dels anys.

Can Ventura.

Al costat de l'església actual, datada el 1577 i bastida sobre l'antiga edificació romànica, molt malmesa per un terratrèmol, trobem, a part de la rectoria vella (avui propietat particular i en perfecte estat de conservació), dues masies: can Gibert (avui Mas Solà) amb un recinte tancat per dues arcades, una d'entrada a la propietat i una altra a la sortida d'un carreró que conserva els vestigis del poble antic i que separa el mas Gibert del mas Riera, que era la casa original d'aquesta finca. Els Gibert, els primers propietaris, procedien de Torrentbó (Arenys de Munt). Quan van arribar a Sant Cebrià, es van instal·lar en el mas Riera i van començar una política de colonització de les terres de la vall, cosa que també feren els Ravull o Raüll, primers propietaris de la masia veïna situada més amunt (avui can Coris). Els Ravull o Raüll provenien també d'Arenys de Munt i van colonitzar, repartint-les amb els Gibert, totes les terres de la vall que no eren propietat dels Mata, una família de cavallers residents a can Matas, casa pairal situada a l'entrada de la vall de Sant Andreu que serà també objecte del nostre estudi.

La colonització de la terra, a base d'instal·lar-hi masoveries -origen de la majoria de cases de pagès disseminades- es va dur a terme ja en el segle XVII i amb més intensitat en el segle XVIII. Els Gibert van fer construir, probablement a finals del segle XVI o a inicis del XVII, una masia ampla i luxosa davant del mas Riera, que va quedar relegat a maso-

veria. Les dues cases estaven comunicades per un pati tancat al qual s'arribava per dues portalades, una més gran que l'altra, que encara es conserven avui. Aquesta propietat es va dividir en el segle XX per motius d'herència i el mas Riera va passar a mans d'un nou propietari. Can Gibert porta actualment el nom de mas Solà, nom de la branca Gibert-Pujol-Solà que va heretar la finca quan el matrimoni Joan Pujol Gibert i Teresa Solà va morir de la pesta i la propietat va passar a mans d'un nebot, en Gaietà Solà, avantpassat directe dels actuals propietaris. El mas Solà es conserva en bon estat, almenys exteriorment. No hem pogut accedir a l'interior i no hem pogut valorar el seu estat de conservació ni les reformes que s'hi han fet al llarg del temps. La propietat actual té un projecte per instal·lar-hi una fundació cultural que, si prospera, assegurarà la conservació d'un edifici emblemàtic del patrimoni urbanístic de Sant Cebrià.

De la família Ravull o Raüll tenim constància a Sant Cebrià des de ben antic (en un pergami de 1405 ja apareix el nom de Bernat Raüll). Durant els primers temps, aquesta família va tenir residència fixa a Sant Cebrià, però amb el pas dels anys es va decantar per fixar la seva residència a la costa o a la ciutat. No coneixem amb exactitud les seves activitats, però sí sabem que, a diferència dels Mata, no provenien ni de l'estament militar ni de la noblesa. En el segle XVII, la propietat passà dels Ravull als Coris, originaris d'Arenys de Mar; una família dedicada als negocis i a la pagesia. No tenim cap document que ens doni testimoni de les causes, ni dels termes, ni de la data exacta del canvi de nom. Sabem, però, que en el cadastre de 1772 en Josep Coris consta com a propietari de la masia de Sant Cebrià. La família Coris va ampliar l'edifici del mas Ravull (que es mantingué com a masoveria) per la façana de migdia i va construir una àmplia sala principal amb tres cambres a cada costat; un nou espai reservat a l'ús dels propietaris. De l'enderroc del mur de la façana est es van aprofitar els carreus ornamentals de portes i finestres. A la nova façana est que donava al camí de l'església s'hi van construir tres finestres de pedra calcària profusament treballats. El finestral central constitueix la més valuosa peça arquitectònica del municipi. Sota aquestes noves dependències que conformen la zona noble del mas, existeix un semisoterrani d'igual superfície amb accés directe al carrer, que era utilitzat com a magatzem. La masia compta també amb una torre colomar. Actualment, l'estat de conservació de can Coris és excel·lent gràcies als treballs de recuperació dels propietaris actuals, hereus de Maria Mataró Romà, que va accedir a la propietat de la masia en executar una hipoteca sobre la propietat l'any 1935.

En la carretera d'entrada al poble, venint de Sant Pol, hi havia dues masies, can Bachs i cal Nen, avui tan reformades que han perdut el seu aspecte original. En els anys 20 del segle XX, Joan Coll Puigvert, de cal Carreter, va adquirir-les totes dues per als seus fills. Can Bachs ha esdevingut un immoble de pisos i un taller mecànic i cal Nen ha estat completament modernitzada, encara que continua assentada sobre l'antic mas.

Entre les masies disseminades, la que té més història és, amb tota seguretat, can Matas, situada al costat dret de la vall de Sant Andreu. La propietat està documentada des del segle X, quan va ser refugi dels pocs habitants de la parròquia. La família Mata tenia el nomenament de cavallers de Sant Cebrià. La casa disposava de capella pròpia, al costat de la qual trobem un xiprer plantat el 1498 per celebrar la fi del conflicte remença. Abans de can Matas trobem la Goita, una masoveria que feia les funcions de porteria i vigilància. La propietat va passar de mans dels Mata als Pallejà a causa de la desfeta de 1714, ja que el cavaller de Mata va ser desposseït de les seves propietats en haver estat partidari de l'arxiduc. Les dues famílies van acabar unint-se per vincles matrimonials a principis del segle XIX. La finca de can Matas va canviar considerablement el seu aspecte inicial en la segona meitat del segle perquè la família Pallejà va rebre, pels serveis prestats a la corona, el títol de marquesos de Montsolís. Els marquesos van considerar aleshores que l'aspecte de la masia era impropï d'una casa marquesal. Torres i merlets van donar a l'edifici una estructura fictícia de castell, de la qual tampoc es va lliurar la Goita, que encara la conserva. Sortosament, l'any 1961, Josep Felip de Pallejà desmantellà el decorat i retornà la casa al seu sobri estat originari que podem veure actualment.

Per reforçar la posició de la Goita els propietaris disgregaren una part del seu terreny a favor d'una nova finca, ca l'Estrany, per evitar, principalment, l'arribada de nous colons de la qual cosa els Mata eren poc partidaris. Ca l'Estrany és una finca de 10 hectàrees, rica en aigua i ben conreada. Ha estat al llarg dels segles un bon exemple de masia autosuficient. La família Estrany, avui Pla -per l'existència de dues pubilles en la saga familiar-, està documentada des de 1639. De l'estructura original de la masia queda tan sols la planta baixa. El 1940 es va construir una nova casa adossada a la masia original i el 1957 es va reformar el primer pis del mas, resultant-ne la estructura actual.

Al costat esquerra de la vall de Sant Andreu, a partir de l'any 1500 s'establiren tres cases en terres del mas Riera: can Pi (1519) can Terrades (1572) i can Cruz-can Ventura (1650). D'aquestes tres cases, la més significativa en la història del poble és can Terrades, ja que les altres dues han estat cases de transició en les quals han fet estada diverses famílies. Actualment, les tres masies són propietat de la família Puigvert, que hi ha intervingut amb successives reformes tot conservant-ne, en major o menor grau, l'estructura original. L'aspecte exterior d'aquestes cases, quant al patrimoni rural, és excel·lent.

Una mica més endins de la vall, darrera de can Cruz-can Ventura, trobem can Romà. En l'antic temps es coneixia amb el nom de can Perelló i és fruit de la primera etapa de desmembrament de can Villà del Bosc, avui desapareguda. La porció separada era petita, poc més de dues hectàrees que foren incrementades posteriorment amb noves adquisicions. La família Romà manté constant el cognom per línia masculina des de 1609. És el cognom familiar més antic del poble, almenys entre els que consten en els documents pa-

rroquials i municipals (aquests últims, molt escassos a causa de la pèrdua de documentació durant la guerra civil). La casa actual es va construir en la segona meitat del segle XVIII al costat mateix de l'antic mas Perelló i ha sofert reiterades reformes fins arribar al seu estat actual, que, encara que mantingui l'aspecte de masia, difereix molt de l'original.

En aquest estudi del patrimoni urbanístic de Sant Cebrià hem presentat una mostra de les cases rurals del nostre poble, centrant-nos en el nucli urbà i en algunes cases disseminades. Hem triat, entre aquestes últimes, algunes cases de la vall de Sant Andreu pròximes a can Matas que, per la importància històrica de la família, ens ha semblat que no podia faltar. L'evolució d'aquestes cases al llarg del temps ha estat més o menys afortunada, però en totes elles podem trobar vestigis de l'estructura original. Menys afortunades han estat altres masies que han sofert reformes sense cap criteri i que han alterat completament el seu aspecte exterior, com és el cas, entre d'altres, de can Bartomet, la façana principal de la qual es va construir (en els anys 80) en un lateral de la casa original, afegint un balcó-terrasa a cada pis a fi d'emular les façanes dels immobles de Barcelona. Avui dia, de la casa original, només queda alguna dependència en l'antiga façana principal -que lògicament mirava a llevant-, el cup i estris del celler.

Pitjor sort ha tingut en els últims temps can Puig de Croanyes, una masia amb un paper rellevant en el procés de colonització per les moltes terres que tenia fora de la vall, cara al mar, que afavorien el conreu de la vinya. Can Puig va esdevenir la principal finca vitivinícola de Sant Cebrià i una de les més importants de la comarca. Aquesta masia avui ja no existeix. Ha estat víctima d'un projecte urbanístic que no es durà a terme. Un mas que conservava curosament uns cellers, testimonis d'un passat fructífer, ha desaparegut. El poble l'ha perdut a canvi de res: un nou exemple de l'especulació immobiliària que amenaça cada vegada més el nostre territori i contra la qual cal ser vigilants.